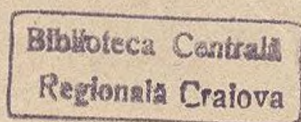

SANTUL DUMITRU BANEASSA DIN CRAIOVA.

DE

AUGUST PESSIACOV.

.... Cetatea Craiova și biserica Băneassa, sunt nodul ce nu lasă să se rumpe firul istoriei.... I. Heliade R.

CRAIOVA.

TIPO-LITOGRAFIA NAȚIONALĂ RALIAN SAMITCA.

1881.

II 3505

On. Domn. Al. Aman.
in Lemn des ossebite schinas.
1881 Jullii 10. *Aug. Pessiaca*

SANTUL DUMITRU BANEASSA

DIN

CRAIOVA.

.... Cetatea Craiova și bisserica Baneassa, sunt nodul ce nu lassă să se rumpe firul istoriei I. Heliade R.

Craiova, are rara favoare ca să poseadă în mijlocul ei, un lucru prețios, — un monument historic de o importanță mare, și pe care Craiovenii ar trebui să'l conserve cu mai mult respect, ca unul ce le a păstrat multe amintiri frumoase, ca o pagină needita a istoriei și multe fapte care dovedesc virtutea străbunilor lor.

Acest obiect prețios, — acest important din punct de vedere historic monument, de și astăzi într'o complectă ruină, este — se numește bisserica Sf. Dumitru Baneassa.

De și într'o stare de complectă ruină, cum și-serăm, în cât ar crede cineva că ea datează cine scie din ce secol; de și crăpată peste tot, din vârful celor trei turnuri până la temelie, tristă—dar măreața, ea stă totuși în picioare în necațul furiei timpului și a neîngrijirei oamenilor, ca și cum ar voi să protestede, ea opera a pietăței și a iubirei de

moșie, dintr'un secol semi-barbar și incult, contra nepăsărei și a necredinței secolului de civilizațiune și de lumină!

O ruină, în mijlocul unui orașiū, ai căruī locuitori nu'și uită la nici o ocasiune a se făli cu el ca cu un leagăm al multor eroi; — un orașiū cu o populațiune relativ numeroasă, inteligentă și patriotă; centrul unui comerț însemnat, al unei administrațiuni preste o țēră întrēga, de la Mihadia până la Olt;—un orașiū în fine, care a fost scaunul unor adevērați stăpânitori ca și suverani, cu curte, cu oficii Domnesci, — o ruină ȑicem, aci . . în plin secol al 19-lea, este cu neputință s'o vadă cineva, fără să'i deștepte adânci și variī cugetări . . , întrebări multiple, la care nimeni n'ar fi în stare să'i dea un răspuns, fără ca sufletul se nu i se întristeȑe!

Vizitând în mai multe rânduri această bătrână biserică, întâiū de curiositate, mai apoi dintr'un fel de interes amestecat cu ore-care amor pe car'l contractēdă cineva fără voe'i pentru lucruri de care sunt legate bogate suvenirī; în vara anului trecut, ad-jutat și însoțit de d-niī N. Măldărescu, General Lupu, Stătescu și alți câți-va amici, asemenea amatori de lucruri bătrinesci; decifrarăm pre cât este posibil tôte inscripțiunile sale, și hotărârăm încă de pe atunci de a le scoate din noaptea uitărei la lumina publicităȑei, cu scop de a aduce un serviciu concetățenilor noștri, dintre care mulți ca și noi scim că ard de dorință de a vedea pe Sântul Dumitru iar în starea în care a fost odinioară.

De și cam târȑiu, — dar cum ȑice un proverb, că „mai bine mai târȑiu, de cât nici odată“, venim as-

tădî a împlini acéastă datorie, cu speranța, că aceste *scrisori* ale secolului al 17-lea, vor redeștepta sentimentele pioase ale concetățeniilor noștrii și îi vor îndemna la împlinirea datoriei, ce le aū *legat* prin ele, străbuni — cu ale căror fapte adesea le place a se mândri.

* * *

Tradițiunea locală, aceasta istorie nescrisă care a transmis popoarelor, din gură în gură suvenirea faptelor străvechi, spune, că biserica Sântului Dumitru este fôrte veche; — tot atât de veche ca însuși Craiova. — Cum ca acéastă tradiție căria de altminteri, nici un document scris n'a venit să'i dea dreptate, nu este cu totul lipsită de ôre-care adevăr, — ne o probeadă nu numai piatra dupe ușa bisericeî, dar încă și alte circumstanțe, cum vom vedea mai la vale.

Și mai întâi de toate să spunem că tradiția este de acord cu historia în punctul acesta.

În adevăr, iată ce spune, anonimul fraților Tunusli, dupe ce narează resboiul fraților Petru și Asan, dupe historicul byzantin Niceta, Choniat :

„....Din acestea se învederează că acești duoî frați sunt din acei care domniră preste cele cincî județe ale Craiovei; căci *acolo* este biserica cu serbarea marelui Martir Dimitrie, numită Băneasca, fôrte antică, în cât nu se arată în nici o istorie Română și nici în vre un hrisov cine o fi fondat.¹⁾

¹⁾ „Εντεῦθεν μὲν ὄφλον τοὺς δύο τούτους ἀδελφούς εἶναι τῶν ἡγεμονούντων τῶν πέντε καδδελιζίων τῆς Κραϊώβας· ἐκεῖ γάρ ἐστιν ἡ ἐορτάζουσα τοῦ μεγαλομάρτυρος Δημητρίου ἐκκλησία, Μπαρέσκα λεγομένη, παλαισιότατη, ὥς ἐν οὐδεμίᾳ τῆς Ρῶνιμνας ἱστορία, ἢ ἐν χρυσοβούλλῃ φαίνεται τὸν τάντιν οἰκοδομήσαντα“ Τουνουσλή. Ἱστορία τῆς Βλαχίας; ἐν Βιέννῃ — 1806. pag. 18—19.

Iar Fotino, și mai precis, și fără nici o umbră de îndoială afirmă că „Craiova s'a fundat de Craiul Iova (Impăratul Ioan) al Bulgaro-Românilor în anul 1205, carele a făcut și *biserica astăzi numită Băneasa*, cu serbarea marelui Martir Dimitrie¹⁾”⁴.

Și dupe acesta, vine răposatul părinte al literaturii noastre și afirmând același lucru, atribue fondarea Sântului Dumitru tot lui Ioan (Caloian) Rege-lui Romano-Bulgarilor.²⁾

Celebrul historic, căruia Craiova în special datorează historia Originelor sale, d-nu B. P. Hasdeu, de și nu'i recunoasce o dată atât de veche (1205), totuși nu o crede ca operă, datând numai și numai din timpul lui Mathei Basarab.³⁾

Scopul nefindu-ne ca să ne amestecăm într'o discuțiune de învețiați, adecă ca să precizăm cine este primul ei fondator, ne mărginim a repeta că or-cum ar fi, tradițiunea are acéstă parte de adevăr, că *biserica Sântului Dumitru* este fôrte veche; — cel puțin mai veche de cum ne-o dă inscripțiunile cărora credem că le-a venit rëndul să le lăsăm a vorbi și ele.

I. Copie scósă Marți 30 Septembre 1880 de pe inscripțiunea pe piatra de de-asupra ușii bisericei sântului Dumitru din Craiova cea din tindă:

„ In numele Tatălui și al Fiului și al sântului

¹⁾ Dion. Fotino. Hist. Gen. a Daciei traducț. G. Sion vol. III. pag 177.

²⁾ I. Heliade R., Histor. Romanilor, Bucur. 1870, pag. 89.

³⁾ B. P. Hasdeu. Originele Craiovei, Bucur. 1878, pag. 5.

Duh, întru sântă în Troiță și întru Dumneșeire nedespărțită în veac amin, cu puterea milostivului Dumneșeu ziditu-sau acéstă sântă besearică și saū făcut din temelie de iznóvă pre chramul lui sântul Dimitrie mirotočivago, creștin și prea luminat io Matei Basarab voevod Domnul Țerei Rumânesce, igospodja ego Elina pântru Craiova. Fost aū moșiă.... de.... o moșiă a măriei sale; ¹⁾ și saū săvârșit în meafia Octombre 20 văleatul zeș. (7160.—Ch. 1652).“

II. Copiea inscripțiunii din tindă de asupra celei de pe piatră, scrisă cu vâpseală pe tencuiala tot a acelei biserici:

„Acéstă biserică este zidită din temelia ei de răposatul domn Matei Basarab voevod, și trecând în urmă mulți anî la mijloc, saū fost stricat învelișul și jugrăveala. Decî, sculându-se d-lui Constantin Argetoianu, biv vël (fost mare) clucer, au dres și au șindrilit'o, și au jugrăvit'o; dându'i și alte odóră, din preună cu d-ei cocóna Maria răposată Argetoiancă; și din întâmplarea vremilor de răsmiriți, érá sa stricat al doilea tot d-lui răposatul Constantin Argetoianu, biv vel clucer, cu răposata cocónă Maria Argetoianca, fata d-lui pacharnicului Nicolî Slătineanu, al doilea rînd aū șindrilită o: și s'aū înfrumusețiat cu zugrăvéla, puindu-i sticle și hiare pe la ferestre, cu tótă cheltuiala dumnealor, în zilele prea luminatului Domn Alicsandru Ipsilanti Voevod. Octombre 23, leatul 7283 (anul 1775).“

¹⁾ Acest passagiū despre „moșica Mariei Salle“, de o importantă capitală pentru Craiova, merită un studiū separat.

Zugrafi : Ioan Zugraf ot (din) Bucuresci, Marin Zugraf.

III. Copia inscripțiunii din intrul bisericeî scrisă pe tencuială cu vâpselă pe facia către altar a întâiului mur ce desparte locul pentru femeî de cel pentru bărbați:

„Acéstă sântă besearică este zidită din temelia ei de răposatul Domn Mateiū Basarabu Voevod, și trecând în urmă mulți ani la mijloc, s'aū fost stricat învêlișul și zidul împregiur. Decî sculându-se un boiariū din neamul Obedenilor, i aū dres zidul și o aū șindrilit. Așjderea și acum la anul 7231 din întemplantarea rēsmiriței ce aū fost mai înainte, érăși s'aū fost stricat ca și mai înainte. Și aū remas țera acésta din Olt încóce sub stăpânirea Nemților. Și răposând D lui Petru Obedeanu, biv vel armașiū, l'aū îngropat într'acéstă besearică. Ér feciorul Dumnealui, Constantin Obedeanu vel Stolnic, aū pus cu cheltuiala D-lui de o aū dres și o aū acoperit cu șindrila ; și aū pus pietre și fieră pe la ferestre, împreună cu sticle sus și jos. Și înfrumusețindu-o și cu zugrăveala, cumpărându-i și alte odóre, pentru pomenirea părinților și a D-lui, și a tot neamului d-lui, în zilele prea înălțatului Impērat Carol al șeselea, biruitor, la anul dela zidirea lumîi 7232 (1724), fiind zugrafi Teodosie, Andreiū, Preda, George, Macarie monach, Stefan, Petrașico, George, Țseru.“

Mai întâiū, cuvēntul de „iz-novă“ (H2b NOBb) dupe explicațiunea ce ne-o da o autoritate în acéstă materie ¹⁾ însemnând o *restaurațiune*, o *reclădire*

¹⁾ B. P. Hasdeu op. cit. pag. 4.

de și din temelie, ne dovedesce fără nici o îndoială, că *tradițiunea* adevăr spune, că ea nu greșesce în respectul vechimii bisericeî.

Și puțin importă a se ști, dacă historia a servit ca sorginte tradițiunei, sau tradițiunea historieî, căci ori-cum ar fi, lucru principal important rămâne neîndoios constatat, că *biserica a fost fondată mai înainte de anul 1652* și de or-cine va fi fost fondată, dovedit este că a existat și mai înainte de Matheiu Bassarab.

În sprijinul acestei păreri, mai putem adăoga și următoarele probe, care dacă nu precizează data ce o căutăm, dar cel puțin confirmă vechimea ei tradițională. —

Menționatul anonim al fraților Tunuslii care a scris, — pre cât se vede cam pre la finele secolului al 18-lea, ne mai arată că pre timpul său, Craiova avea opt Monastiri și cincî biserici de piatră, celelalte 33 biserici fiind numai de lemn. ¹⁾

Astăzi Craiova are vre-o 24 biserici împreună cu prelinsele monastiri ale anonimului, toate de piatră (cărămidă arsă) și nici una de lemn; și din toate nici una (exceptend pe st. Dumitru) n'am găsit'o mai veche de anul 1700; — cea mai veche Sânt. Ion Sebastian fiind din 1724; — Petre Boje, din 1731; — Obedeau din 1748; Vladioianu din 1757; Gănescu (astăzi Episcopia) din 1757 și așa mai încoa.

Afară de aceasta nici unde n'am aflat nici locul

¹⁾ Anonim. fraților Tunuslii op. cit. pag. 331.

nici suvenirea unde se fi existat vre-o dată ver-o altă biserică de cărămidă.

Aşa dar, transportându-ne cu mintea în epoca lui Matheiū Bassarab şi mai departe înapoi, să credem óre că Craiova până la clădirea sântului Dumitru, să nu fi avut nici o biserică alta fără numai de lemn? —

Craiova, residenţa banilor, patria lui Barbu Craiovescu, a Buzescilor şi alţi atâţia însemnaţi oameni, să nu fi fost pe acele timpuri — (apogeul *puterei* sale,) de cât un sat — un târg întins cu biserici de lemn?

Lucru pare atât de cu neputinţă, atât de necredut, încât o *biserică Băneassa*, de piatră — vrednică de puternicii şi mândrii bani ai Olteniei, în oraşul reşedinţei lor —, destul de populat, se explică şi ni se impune fără umbra de îndouială; Şi aceasta nu póte fi alta, de cât *biserica Băneassa* — st Dumitru de azi! — Şi nici că putea fi alt-fel, căci şi resturile zidării vechei clopotniţe, care se vęd şi ađi în faţa bisericei despre apus, şi care diferă fórte mult de zidăria proprie a bisericei care datează din 1652, nu ne mai lassă nici-o îndoială. — La zidirea numitei clopotniţe se vęd utilizate atât petrii, cât şi nesce cărămizi ce par Romane, ca ale podului lu Traian de la Severin, probabil luate pe timpul zidirei acestei clopotniţe din vre-o ruină mai veche şi din vre-o apropiere óre-care de oraşiu.

O întrebare care ne-a frământat mult mintea, şi căria n'am putut să 'i găsim un răspuns este, pentru ce Matheiū Vodă, să nu fi pomenit nimic despre primul ei fundator? —

Inscripțiunea din 1652, ne spune, că biserica se recladéște *de iznoavă, pentru Craiova, care se vede a fi fost o moșie a Măriei Sale*; deci primul ei fundator să nu fi fost și el din illustra familie a Basarabilor? —

Să fie óre o neînțeleasă gelosie, o mândrie a lui Vodă, sau o simplă scăpare din vederea sculptorului inscripțiunei, sau alt-ceva analog — cauza acestei uitări, acestei lipse de amintire? — Încă odată, nu suntem în stare să răspundem, dar lăsăm altora mai competenți sau mai fericiți în urma altor cercetări mai norocoase, ca să răspundă!

Poate că într'o zi se vor întări cuvintele nemuritorului Heliade, că *bisserica Sântului Dumitru Bănessa* este nodul ce leagă firul istoriei noastre întunecată de barbari dintre secolii IV-lea și XI-lea!

Poate că se va da dteptate și anonimului Tunusliilor, că *Petru și Assan, a fost din Domnitorii celor cinci Judeșie ale Craiovei*, și că ei — sau fratele lor *Ioanitziu*, au fost primii fundatori ai acestei biserici, de óre-ce, numai această bisserică se află cu *hramul Sântului — izvoritorului de myr — Dimitrie* (mirotocivago.) ¹⁾ dincoa de Dunăre, unde frații Petru și Assan au trecut duple înfrângerea lor, de către byzantini! ²⁾

Or cum ar fi; — ca să încheem cu partea historică a acestui monument, este și rămâne constatat, că

¹⁾ Vezi inscripțiunea mai sus 1652.

²⁾ Tunuslii . op. cit. pag. 18. A. Treb. Laurian Ist. Romanilor Part II. pag. 88. —

este fondată de or-cine va fi,—*înainte de 1652*; și nu fără nici un cuvânt, i se atribue o importanță historică, în cât să merite a nu fi lăsată prada *distrugerei* și a *uitărei*.

* * *

Din punctu de vedere arhitectonic, biserica Sf. Dumitru nu p^ote trece între monumentele de artă, dar nici nu este lipsită cu totul de interes, căci astfel cum se vede,¹⁾ ea ne înfățișează gradul de sciința arhitectorală din țeara noastră, din acea epochă.

Cată să ne transportăm iarăși în secolul al 17-lea ca să înțelegem că pe acele timpuri, biserica acés-ta, erea o adevărată podoabă, vrednică și de orașiul în care se clădea,—și de *Acela* care o rezidea.

Este adevărat, că exteriorul îi este lipsit de or-ce ornamente, ădită numai din cărămidă și lăsată fără tencuială, cum se vede biserica Domnească a lu Radu Negru din tergul Argeșului; dar mărimea ca și înălțimea ei, cu cele trei turle²⁾ îi dau un as-

¹⁾ Acel styl mixt — composit de styl greco-byzantin și mauresc, propriu bisericilor noastre vechi mai preferabil și mai plăcut vederei, de cât acela monoton — lipsit de or-ce gust ce s'a dat bisericilor de azi — reparându-le. Luașile — cestor din urmă turlele cele de lemn, în formă patrată și vopsite cu un gust corupt, și nu veți mai vedea în bisericile acestea, de cât nesce magazii de produse. Chiar *Madona-Dudu*, n'are nimic ca arhitectură care să atragă privirea, — necum s'o dilecteze, fără numai doară, perfecta ei asemănare cu o biserică de Sat din decindea munților. „*Un moșneag robust și mândru, în cheba* antica capricios lucrată numai în spirale de gaitane, în mijlocul unor logofetiași costelivi, în haine strimpte și cu....; un tricorn de hârtie—tinichea în cap“;— Iată Sântul Dumitru, alături cu cele-lalte biserici ale noastre de azi.!

²⁾ T^ote turlele în forma *rotundă*, *poligonală*.

pect măreț și impunător, cum puține biserici îl au.— Zidită pe un plan drept, iar nu în forma crucei byzantine, dupe cum mai toate bisericile din țeara noastră se ved clădite, Sântu Dumitru, are o lungime de 15 stj. din tindă până la altar, o lățime de 7 stj. și o înălțime de 5 stj. numai păreții până la prima strașină. Grosimea zidului e ceva mai mult de un stâjen și este susținut în partea lui superioară de un brâu de pente de fer care-l încinge preste tot, legat de alte pente de fer care o traversedă pre din năuntru.— Greutatea cupolei care 'și primesce o lumină palidă prin strâmptele dar lungurețele ferestrii ale turlei principale, ce cade la mijlocul clădirei, se readimă prin nesce arcade largi pe patru coloane de o grosime respectabilă zidiți tot în cărămidă, și care staū și până astăzi neclintiți.

Intrând în biserică în Septembrie anul trecut, un sentiment de adâncă întristare ne-a coprins, vędend starea ei cea tristă de complecta ruină, și urmele unor maltratări impii, care n'a respectat nici mormântul piosului ei restaurator biv vel ormașul, P. Obedeanu, ale căruia oase le-am găsit imprăsciate, negreșit de mâna unui suflet negru — pornit de o lăcomie selbatică de a descoperi vre-o sculă de preț, cu care se obicinuiaū a se îngropa boerii pe acele timpuri.— Și câte cugetări triste nu ne-a suscitāt vederea acelor oase, asupra lucrurilor omenesci, și asupra destinului fatal și neinduplecat al omului! Ale cui păcate neertate a făcut ca biserica sânt. Dumitru să ajungă într'o stare atât de vrednică de plâns în care se vede astăzi?

Ce păcate grele va fi urmărit până și în mor-

mânt pe bietul armașiū Obedeanu, ¹⁾ încât destinul său crud să nu 'i erte remășițele corpului său, nici sub adăpostul unui templu creștin, unde el le crezuse la adăpost de or-ce profanare?!

Tristă, amară și plină de durere sôrta a omului! —

Se vede că bătrânul Domn, Matheiū Vodă Basarab, cunoscea mai bine lumea și natura omenescă, de 'și-aū ales drept loc al repaosului etern al resturilor pămêntesci ale corpului său — un vârî de munte, cuib al șioimilor! ²⁾

* *

Inchiderea bisericeî sânt. Dumitru, ca să fie delăsată prada intemperiilor timpului și a maltratărei oamenilor, datează din anul 1842, adecă tocmai din anul, când un prinț Craiovean urca treptele tronului țerei Romănesci; ³⁾ aproape 40 de ani până azi. —

O biserică, care a fost cathedra orașului aproape 200 de ani; ale cării bolți a resunat de atâtea rugăciuni și laude către Dumnezeu; pe al cărui altar a ars atâtea tămăe, pentru gloria Dumnezeului creștinilor și a marelui său Martir Dimitrie, și de a cării existență sunt legate atâtea suvenirî... să cadă piatră cu piatră în ruină, în plin secol al

¹⁾ Tatăl fundatorului Monastirei Obedeanu. Vezi inscripțiunea dupe ușa bisericii Obedeanu leat 1748.

²⁾ Monastirea Arnota, de-asupra monastirei Bistrița din jud. Vâlcea!

³⁾ Prințul Gg. D. Bibescu.

19-lea ; nu într'un deșert ; nu într'o țeară cucerită de necredincioși ; ci în mijlocul unui orașiū emina-mente creștin și patriot !.... pare lucru aproape de necrezut, și cu toate astea, adevărul curat este ast-fel !

Ca nici un Domn Craiovean ¹⁾ ca nici un mi-nistru din Craiova, -- nici un om din atâția cu pu-tere și influența, câți s'a succedat pe tron, pe fotoliurile ministeriale -- să nu se gândească și la sântul Dumitru, și la Craiova, -- lucru nu se pôte explica și justifica, de cât printr'o credință forțată a omului ; -- în care cade când nu scie să 'și dea seamă de un lucru, că există o putere misterioasă -- mare, fatală, -- *un destin*, a le cării decrete sunt inexhorabile și neevitabile de împlinit, --că așa a fost scris ! !

Se vede că nu în zadar -- ne aflăm la porțile Orientului !

Ba, ca să fim drepti, trebuie să spunem că s'a găsit câți-va crescini, câți va Craioveni, cu evlavie și unul din epitropi²⁾ cari pe cât am aflat a făcut ore-cari încercări în favórea ei ; dar pre cât se vede glasul lor, saū că a fost prea slab, saū că n'a găsit urechi îndestul de creștine prin sferele înalte, ca să li se ia în băgare de seamă, căci lucrul a remas baltă ! --

Si lucru curios și de neînțeles, că patronul bi-sericeii nu este, din *sânții fără de argint* ; El are a-

¹⁾ De exemplu Prinții Bibescu, Stirbeiū, ministru I. Otetelișianu și alți.

²⁾ D-nii G. Aman, G. Chitzu.

vere, o avere proprie a sa, ast-fel că cheltuiala restaurațiunei Lui n'ar fi fost un sacrificiū pentru ni-menī, n'ar fi căzut în greutatea nici a Statului, care i adună venitul dela anul 1863 încoa, nici pentru orașū.

Un venit aproape de 3000 ₮ pe an, dela 1842 până azi, formează un capital de peste 100,000 ₮ cu care s'ar putea reclădi din temelie mai mult de cât un „Sânt Dumitru“ ! —

Dupe informațiuni pe care le credem exacte, până pe la anul 1855, venitul bisericeī s'a adunat, ca tot-dea-una, de Epitropiī ei aleși de Enoriași, iar de atunci și până la 1862 acel venit, împreună cu capitalu adunat, s'a vërsat în casa Centrală. — Sântele icoane și cele-lalte odoare sacre, s'aū luat și s'a strămutat la biserica din satul Punglina, proprietatea S-tului Dumitru. — ¹⁾

Nu ne mai remâne de cât examenul unui singur punct, care ne interesează prea de aproape, și cu care vom termina !

Acest punct este, întrebarea, dacă Statul a avut și poate avea vre-un drept asupra acestei averi bisericesci ? —

Cum că Statul nu are, și n'a avut nici odată, nici un drept de amestec asupra averilor bisericeilor — este prea de toți cunoscut, încât să mai spunem ceva. — Nu tot ast-fel însă, în privința averilor monastiresci, care în ~~puterea~~ ^{puterea} legi din 1863 pentru

¹⁾ Avereā consta din moșia Punglina, prăvălii și livadie. În Vidin se afla un clopot cu inscripția St. Dumitru. Se scie că Turcii a jefuit Craiova (1801) și a luat clopotile dela St. Dumitru. -

